

KAPITTEL 2

Valgt av og blant samer – og enkelte andre? Ulike velgergruppers holdninger til kriteriene for å delta ved sametingsvalg i Norge

Torunn Pettersen

Sámi allaskuvla / Samisk høgskole

Jo Saglie

Institutt for samfunnsforskning

Abstract: Self-determination for Indigenous peoples requires boundaries between those who are entitled to take part in the processes of self-determination and those who are not. In Norway, the registration criteria of the Sámi Parliament's electoral roll constitute such boundaries. These criteria have not caused as much conflict in Norway as in other Nordic countries with Sámi Parliaments, but some debate has taken place. Some have argued for wider criteria, to allow certain groups without a Sámi ethnic background to register, while others prefer more narrow criteria to ensure that the registered voters have sufficient Sámi roots and cultural competence. In this chapter, we analyse attitudes towards the registration criteria within the registered Sámi electorate. The 2013 and 2017 voter surveys show essentially the same picture. About two-thirds were satisfied with the current criteria on both occasions. Among those who wanted a change, the majority were for expansion rather than limitation. Marriage to a registered voter and long-term connection to a Sámi community received the most support among the potential extension criteria. Attitudes became slightly more restrictive from 2013 to 2017, but the changes were larger within certain groups. In 2013, the question of expansion was to some extent party polarized. By 2017, these party differences had decreased: Labour Party voters had moved towards the more restrictive NSR voters. Also, some differences in attitudes to limitation appeared in 2017, when those who wanted stricter criteria were found

Sitering av denne artikkelen: Pettersen, T. & Saglie, J. (2021). Valgt av og blant samer – og enkelte andre? Ulike velgergruppers holdninger til kriteriene for å delta ved sametingsvalg i Norge. I J. Saglie, M. Berg-Nordlie & T. Pettersen (Red.), *Sametingsvalg: Tilhørighet, deltakelse, partipolitikk* (Kap. 2, s. 41–66). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.137.ch2>
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0

primarily among those who had high scores on various measures of ties to the Sámi community.

Keywords: Sámi elections, Sámi voters, electoral roll, voter registration

Introduksjon

Et grunnleggende trekk ved demokratisk valgte forsamlinger er at det må fastsettes regler for hvem som utgjør det aktuelle demos og således har stemmerett når valg skal avholdes. I stater med demokratisk styreform er det vanlig å legge til grunn at alle som berøres av et gitt politisk organs beslutninger, bør kunne delta ved valg til organet og dermed være med på å påvirke dets beslutninger. Såkalt allmenn stemmerett innebærer at ingen eller svært få grupper nektes å stemme – dog likevel begrenset av visse regler om bl.a. alder og geografi: man må for eksempel ha en minimumsalder og man må ha vært bosatt en viss tid i det området hvor stemmen skal avgis og/eller er nedslagsfeltet for det valgte organets beslutninger. For Sametingets del – hvor hovedpremisset er at forsamlingen skal velges av og blant samer – er det, nødvendigvis, også fastsatt visse samiskrelaterte kriterier for retten til valgdeltakelse. For at en person skal kunne *utøve* denne retten, må vedkommende dessuten aktivt ha krevd seg innført og rent faktisk være blitt registrert i et særskilt manntall (jf. sameloven § 2–6). Dette ble opprinnelig kalt *samemanntallet*, men betegnelsen ble i 2008 endret til *Sametingets valgmanntall*. Hensikten var å fremheve at det ikke dreier seg om en oversikt over alle landets samer, men at det er et register for ett konkret formål: å være et dokumentasjonsredskap til bruk ved gjennomføring av sametingsvalg i Norge (Selle et al., 2007).

Både før og etter at Norges samelov ble vedtatt i 1987, har det særskilte valgmanntallet vært gjenstand for oppmerksomhet og debatt (Ot.prp. nr. 33 (1986–87); Selle et al., 2007; Pettersen, 2011, 2017). Én tematikk har vært hvor mange som potensielt kunne ha valgt å la seg innføre i manntallet, samt hvordan manntallsveksten fordeler seg geografisk. En annen tematikk har vært selve kriteriene for retten til å delta ved sametingsvalg. Sistnevnte har oftest dreid seg om hvorvidt visse kategorier av ikke-samer bør gis anledning til slik deltagelse, men det har også blitt tatt opp

hvorvidt deltakelseskriteriene er for vide til å resultere i manntallsførte med tilstrekkelig samisk forankring og kulturkompetanse. I tillegg har enkelte stilt spørsmål ved om registreringsprosedyrene er gode nok til å sikre at personer ikke blir urettmessig innført – eller urettmessig avvist.

Mens de som uttaler seg offentlig om aspekter ved Sametingets valgmanntall gjerne har sterke synspunkter, var det lenge ukjent hvilke holdninger den jevne manntallsregistrerte same har til dette redskapet. En komparativ studie av meninger om manntallet i henholdsvis Norge og Sverige har imidlertid fylt noe av dette kunnskapshullet (Pettersen, 2017). Studien var basert på velgerundersøkelser utført i etterkant av de to landenes sametingsvalg i 2013. For Norges del viste den at to tredeler av respondentene sa seg tilfreds med gjeldende kriterier for å kunne delta ved sametingsvalg. Blant den tredelen som mente at kriteriene bør endres, var det et klart flertall som sa at de bør utvides slik at flere kan melde seg inn. Det fremgikk også at en slik rett i så fall først og fremst bør utløses av ekteskap med en same, og dernest av sterk og langvarig tilknytning og tilhørighet til et samisk miljø. Studien avdekket dessuten et klart ønske om bedre kontroll med at de innmeldte oppfyller kriteriene for innføring i valgmanntallet.

I den sammenlignende studien var det holdninger blant de manntallsførte som sådan som ble undersøkt; det var ikke rom for å se på hvorvidt holdningene varierte mellom velgergrupper når disse defineres på grunnlag av ulike generelle eller samisk-relaterte karakteristika. Hensikten med den foreliggende studien er derfor å gå et skritt videre og undersøke nettopp dette, men da avgrenset til Norge. Analysene er hovedsakelig basert på surveydata fra velgerundersøkelsen fra høsten 2017 (se kapittel 1 for nærmere omtale av undersøkelsen), og sammenligner dessuten 2017-undersøkelsen med den tilsvarende undersøkelsen fra 2013. Kapitulets to hovedspørsmål er: Hva mener gitte velgergrupper om gjeldende kriterier for retten til å delta ved sametingsvalg, og har dette har endret seg siden forrige velgerundersøkelse i 2013? Og – hvordan forholder disse gruppene seg til spørsmålet om hvem som bør kunne innføres i Sametingets valgmanntall dersom denne retten skulle utvides? Innledningsvis ser vi imidlertid på holdninger til valgmanntallet blant de manntallsførte sett under ett.

I det følgende gis først et riss av hovedtrekkene ved Sametingets valgmanntall i Norge som valgreddskap, samt av noen utfordringer og uenigheter vedrørende dette. Deretter blir resultatene av de statistiske analysene presentert og så diskutert.

Stemmerett ved sametingsvalg i Norge – kriterier, prosedyrer, grenser¹

Et fellestrekk når urfolk skal velge representanter til politiske organer, er at det tilkommer noen utfordringer knyttet til at det ikke uten videre er gitt hvor grensen mellom urfolk og andre skal eller bør trekkes på individnivå. Stephen Cornell (2015, s. 12) uttrykker det slik:

Those who identify with a nation may not agree on just where the boundary of that identity lies or what it is founded on: kinship, cultural practice, history, commitment, or something else. However, until they attempt to enact it as an organized phenomenon, their disagreement has limited effect [...] Once the political idea has to be translated into organization and action, boundaries loom large. Who is part of the nation and who is not? Who should have a voice?

Globalt viser praksis at det varierer fra urfolk til urfolk akkurat hvilke kriterier som legges til grunn for å avgjøre hvem som tilkjennes «en stemme». Det er likevel ifølge de Costa (2015) tre kriteriegrunnlag som er mest utbredt, nemlig avstamning, kultur og selv-definisjon (se også kapittel 3 for en mer omfattende diskusjon om slike kriterier). Kriteriene benyttes dels alene og dels i ulike kombinasjoner. Samtidig viser praksis også at berørte enkeltindivider kan se ulikt på hvordan kriteriene for tilhørighet til et gitt urfolk skal forstås og forvaltes – både blant dem som i utgangspunktet identifiserer seg og/eller identifiseres med et bestemt folk, og blant dem som ikke gjør det.

Slike utfordringer gjelder også for valg til Sametinget i Norge. På den ene sida fastslår sameloven at det skal finnes et landsomfattende sameting valgt av og blant samene, hvor samer kan drøfte og gjøre vedtak om saker som særlig berører dem som kollektiv (1987, §§ 1–2 og 1–6). På den andre

¹ Denne delen bygger i stor grad på Pettersen (2017).

sida har det gjennom tidene slett ikke vært gitt akkurat hvem som «er» same, hvordan det fastsettes og hvem som avgjør dette (se f.eks. Aubert, 1978; Hansen & Evjen, 2008; Hansen & Olsen, 2004, kap. 2). Sametingets tilkomst som et supplement til Norges politiske system gjorde det uansett nødvendig både å fastsette og formalisere samisk-relaterte kriterier for selve retten til valgdeltakelse, samt å tilrettelegge for hensiktsmessig dokumentasjon av hvem som kan utøve denne retten. Nedenfor gis en oversikt over de mest sentrale kriteriene og prosedyrene i så måte, etterfulgt av en gjennomgang av aktuelle problemstillinger vedrørende grenseoppganger for valgdeltakelse.

Sametingets valgmannntall som velgerregister

I Norge er aldersgrensen for allmenn stemmerett ved politiske valg generelt satt til fylte 18 år i løpet av valgåret, mens kravet til botid varierer noe mellom ulike valgtyper. Viktigst i dette kapittelets kontekst er imidlertid at selve *velgerregistreringen* ved både stortings- og lokalvalg skjer automatisk. Utgangspunktet er Folkeregisteret, hvor informasjon om blant annet navn, fødselsdato og adresse for alle som er bosatt i landet, *skal* være innført (jf. folkeregisterloven). På et fastsatt tidspunkt i forkant av hvert valg benyttes Folkeregisteret til å produsere et manntall over dem som i henhold til regelverket er berettiget til å delta ved det aktuelle valget. Manntallet sorteres så kommunevis og legges ut til offentlig ettersyn per kommune til og med valgdagen. Personer som mener at en selv eller noen annen uriktig er innført eller utelatt, kan kreve at feilen rettes opp ved å henvende seg skriftlig til valgstyret i kommunen.

For sametingsvalg har imidlertid stemmerettskriteriene så langt vært utformet med betingelser som umuliggjør automatisk velgerregistrering. I stedet er det lovfestet et særskilt valgmannntall hvor de som mener seg kvalifisert selv må initiere egen innmelding. Per dato har de aktuelle lovparagrafene i sameloven følgende ordlyd:

§ 2–5. Stemmerett. Stemmerett ved valg til Sametinget har alle som har stemmerett ved kommunestyrevalg i kretsen, og som på valgdagen står innført i Sametingets valgmannntall i kretsen. (jf. § 2–6)

§ 2–6. **Sametingets valgmanntall.** Alle som avgir erklæring om at de oppfatter seg selv som same, og som enten a) har samisk som hjemmespråk, eller b) har eller har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk, eller c) er barn av person som står eller har stått i Sametingets valgmanntall, kan kreve seg innført i Sametingets valgmanntall.

Som det fremgår er hovedprinsippet for innføring at en person må oppfylle *både* et kriterium om selvidentifikasjon som same (subjektivt), og et kriterium om tilknytning til samisk språk (objektivt) – spesifisert som språk i hjemmet under oppveksten for enten personen selv eller for minst én forelder, besteforelder eller oldeforelder.² I tillegg har barn av en person som er/har vært oppført i Sametingets valgmanntall, rett til å be seg innmeldt. For øvrig gjelder den generelle regelen om stemmerettsalder på 18 år, samt nærmere spesifiserte krav om bosted og statsborgerskap. Det er ellers et poeng at i motsetning til ved øvrige valg, hvor registrering som velger gjelder så lenge informasjonen i Folkeregisteret tilsier dette, kan velgerregistrerte i Sametingets valgmanntall når som helst be seg eksplisitt strøket.³

Det subjektive kriteriet impliserer at innmelding i Sametingets valgmanntall *må* være selvbestemt: hvorvidt en person oppfatter seg som same kan bare avgjøres av vedkommende selv. Det objektive kriteriet om tilknytning til samisk språk må på sin side i prinsippet kunne etterprøves av andre – og betinger dermed tilgang til tilfredsstillende muntlige eller skriftlige kilder. Når en person i familietreet oppgis som samisk språkforbindelse, skal vedkommendes navn, bosted og fødselsdato spesifiseres på det aktuelle innmeldingsskjemaet.⁴ Utfylte skjema behandles av Sametingets administrasjon. Av kapasitetshensyn blir skjema imidlertid vanligvis bare sett nærmere på dersom det senere kommer inn klager på

2 Oldeforeldregenerasjonen er en utvidelse gjort gjeldende fra og med valget i 1997 (Selle et al., 2007).

3 Dette fremgår implisitt av sameloven § 2–6: når det er opp til den enkelte å kreve seg innført i valgmanntallet, må det også være opp til den enkelte å (kunne) kreve seg utført.

4 Selve skjemaet finnes på https://sametinget.no/_f/p1/ie1dbf4b3-e7e7-4040-9a78-fc9bafa4b12e/innmeldingsskjema-nordsamisk-norsk.pdf

en spesifikk innførelse: «Vi må stole på at folk gir riktige opplysninger når de fyller ut skjemaet».⁵

Innmeldingsskjema mottatt innen en fastsatt tidsfrist, utgjør grunnlaget for å sammenstille Sametingets valgmanntall på gitte datoer annet hvert år: i år med sametingsvalg og i år med lokal- og regionalvalg.⁶ Det opprettes først en foreløpig versjon som legges til offentlig ettersyn/granskning. For at det endelige valgmanntallet skal bli så korrekt som mulig, finnes egne bestemmelser om klage- og ankesmuligheter dersom det oppstår uenighet om utfall av søknadsbehandlinger. Klager kan gjelde både en selv og andre personer (Forskrift om valg til Sametinget, 2008, § 76a). I sum er det altså eksplisitt lagt opp til at Sametingets valgmanntall kan og skal være gjenstand for kontroll.

Tilsvarende løsninger er for øvrig valgt også for sametingene i Sverige og Finland. Også der har sametingene sine egne valgmanntall, med kriterier som ved første øyekast ligner på de som gjelder på norsk side av grensene. Praksis er likevel noe ulik, og særlig i Finland er spørsmålet om hvem som rettmessig skal tas inn i manntallet blitt svært omstridt, blant annet med en organisert gruppe mennesker som selv oppfatter seg som samer, men som ikke har/gis adgang til å registrere seg (se f.eks. Berg-Nordlie, 2015; Valkonen et al., 2017). Sametinget i Norge har derimot hatt en relativt tillitsbasert praksis, og selve velgerregistreringen har i liten grad vært et stridsspørsmål.

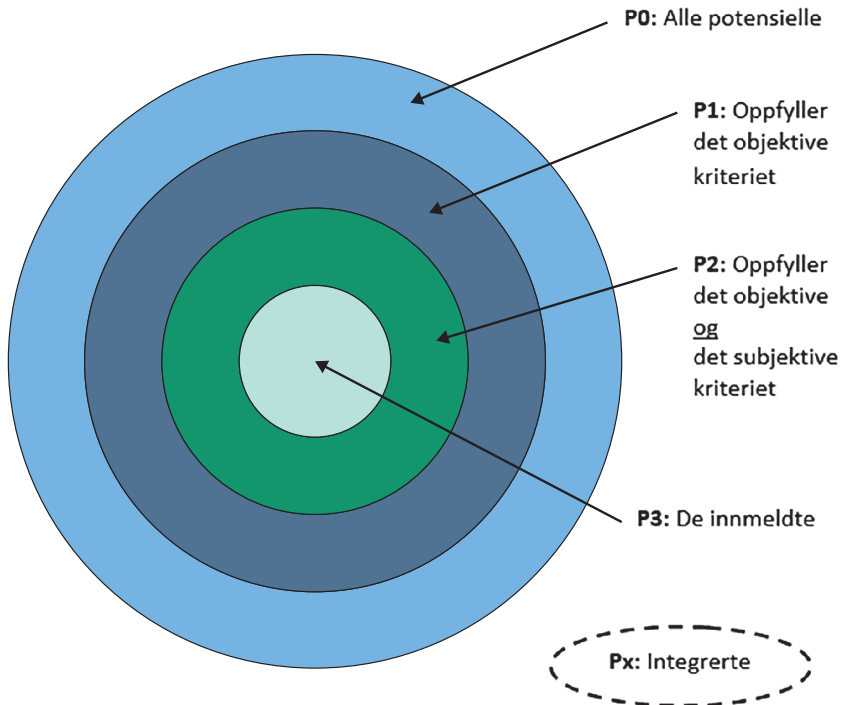
Valgmanntallets omfang og grenser

I 2017 hadde Sametingets valgmanntall i Norge omlag 17 000 registrerte. Selv om dette er en markant økning fra 5 500 ved det første valget i 1989, omfatter Sametingets valgmanntall relativt få personer både i absolutt forstand og sett som andel av Norges totale folketall. Samtidig er det allment erkjent at et vesentlig antall personer som er eller kunne ha vært

5 Uttalt i et intervju med NRK Sápmi (Pulk & Rasmus, 2013) av den som da var ansvarlig for arbeidet.

6 Sistnevnte ble innført i 2009 etter en lovendring om at antall mandater per valgkrets skal relatere til antall innmeldte i valgmanntallet i kretsen på dette tidspunkt (Selle et al., 2007).

kvalifisert for innmelding i dette manntallet, mer eller mindre bevisst avstår fra å la seg registrere (se kapittel 3). Det er imidlertid ikke mulig å tallfeste akkurat hvor mange dette gjelder. Pettersen (2011, 2017) har beskrevet og diskutert denne situasjonen med basis i et sett skjematiske populasjoner, her gjengitt som figur 2.1.

Figur 2.1 Skjematiske populasjoner relatert til kriteriene for å ha stemmerett ved sametingsvalg Etter Pettersen (2011)

I figur 2.1 illustrerer den ytterste sirkelen i hovedstrukturen en skjematisk utgangspopulasjon kalt *Po: Alle potensielle*. *Po* omfatter enhver person med *de facto* tilknytning til samisk språk – spesifisert som språk i hjemmet under oppveksten for enten personen selv eller for minst én forfader/moder innen et gitt antall generasjoner, uavhengig av om personen selv er (gjort) kjent med denne språktilknytningen eller ikke. Når disse her omtales som «potensielle», er idéen at samisk språktilknytning er selve det som i valgmanntallssammenheng gir potensiale for å oppfatte seg selv som same. Størrelsen på *Po* vil imidlertid for alltid forbli ukjent på grunn

av mangel på relevante historiske språkdata (se f.eks. NOU 1984: 18, kap. 3.5).

Figurens nest ytterste sirkel illustrerer en populasjon kalt *P1: Oppfyller det objektive kriteriet*. Her inngår kun de som kan navngi minst én samisk språktilknytning i den form dette kreves på skjemaet for innføring i Sametingets valgmanntall. Samtidig er det allmennkunnskap at blant dem med samisk språkforbindelse à la P1, er det langt fra alle som oppfatter seg selv som same og dermed oppfyller valgmanntallets subjektive innmeldingskriterium. Heller ikke her finnes data som kan indikere noe om omfanget av de respektive posisjonene, men den andel av P1 som til enhver tid har en selvidentifikasjon som same, konstituerer uansett den nest innerste populasjonen kalt *P2: Oppfyller det objektive og det subjektive kriteriet*. Den tallmessig ukjente P2 omfatter altså alle som til enhver tid er i posisjon til å *kunne* kreve seg innført i sametingets valgmanntall. Til slutt gjenstår den innerste sirkelpopulasjonen som består av dem som faktisk er blitt registrert i dette manntallet, nemlig *P3: De innmeldte*. Om P3 fins det, som den eneste av de skjematiske populasjonene i figur 2.1, et fortløpende datagrunnlag for fakta om størrelse og sammensetning.

En teoretisk idealsituasjon ville vært at det ikke skjedde noen avskaling fra den skjematiske populasjonen *P0* via *P1* og *P2* til *P3*, forstått som at alle i stemmerettsalder med en *de facto* samisk språkforbindelse både hadde vært kjent med denne, oppfattet seg selv som same og latt seg innføre i Sametingets valgmanntall. At så ikke er tilfelle, skyldes flere og ulike forhold. Det må likevel først og fremst ses i lys av at (arven fra) statens politikk ovenfor samene over tid ikke bare har bidratt til at stadig færre har blitt lært eller har valgt samisk som et språk i hjemmet, men òg til at selve samebegrepet til tider har blitt innsnevret, stereotypisert og dels påført negative konnotasjoner av en slik art at mange ikke ønsket eller ønsker å identifisere seg / bli identifisert som same.⁷

Implisitt illustrerer sirkelstrukturen i figur 2.1 også hvordan kombinasjon av det subjektive og det objektive kriteriet ser bort fra at

7 Denne politikken og arven etter den er veldokumentert og det oppgis derfor ikke referanser her. Se ev. Pettersen (2017) for en mer spesifisert gjennomgang av manntallsrelaterte aspekter ved dagens samiske språk- og identitetssituasjon.

livsomstendigheter skulle kunne medføre at noen opplever seg som *samen uten* å ha en samisk språkforbindelse – det være seg for egen del eller i eget slektstre, slik dette er definert i betingelsene for manntallsinnføring: Den subjektivt avgrensede populasjonen P2 skal utgå fra språkpopulasjonen P1.

Samtidig inneholder figur 2.1 en «tilleggspopulasjon» plassert utenfor sirkelstrukturen i form av en stiplet oval nederst til høyre. Denne populasjonen – Px: *Integrerte* – er ment å illustrere at helt fra idéen om et samisk folkevalgt organ ble lansert, har et tilbakevendende tema vært om det bør åpnes for å gi stemmerett til personer som ikke er av samisk opprinnelse, men som er gift med samer og/eller integrert i et samisk miljø gjennom oppvekst eller bosted og derfor oppleves som en del av et samisk fellesskap (NOU 1984: 18, kap. 11.12).

Selv om idéer om stemmerett til visse grupper av ikke-samer ble avvist i prosessen frem mot vedtaket av sameloven i 1987, fortsatte diskusjonene om dette. Allerede på det første Sametingets første ordinære plenumsmøte i 1990 fremsatte Arbeiderpartiets gruppe ønske om å se nærmere på manntallskriteriene, herunder ektefellers rett til innføring i manntallet, samt andres rett til slik innføring (Sametinget, 1990). I 1995, i en sak om reglene for sametingsvalg, kom samme gruppe med et konkret forslag som lød: «I tillegg bør det utredes om ektefeller og andre med nær tilknytning til samisk kultur og samfunnsliv bør ha lovfestet rett til innføring i valgmanntallet for Sametinget». Forslaget ble nedstemt, men to år senere foreslo Arbeiderpartiets gruppe igjen å utrede dette (Sametinget, 1995, 1997). Siden har problemstillingen eksplisitt blitt reist i forbindelse med to større gjennomganger av Sametingets valgregler, uten at forslag om slik utvidelse har blitt tatt til følge (Sametinget, 2001; Selle et al., 2007). Også etter dette har det vært debatt rundt spørsmålet, der gjerne representanter for Arbeiderpartiet har vært positive til en slik utvidelse, mens NSR-politikere har vært mer skeptiske. Et utbredt argument for utvidelse til ektefeller har vært at dagens manntallsregler skaper kunstige skiller innenfor den enheten som en familie utgjør. Sametingspolitikeren John Kappfjell (Ap) sa det slik: «Man kan ikke lage en skillelinje midt i ektesenga» (Aslaksen, 2012; se også Guttorm & Rasmus, 2013).

Mens diskusjoner om valgmanntallet lenge først og fremst handlet om å øke innmeldingsraten blant nåværende kvalifiserte, og dernest om det

å eventuelt utvide innmeldingskriteriene til å omfatte visse grupper av ikke-samer, har enkelte de senere år stilt spørsmål ved om kriteriene slik de nå er utformet og praktiseres, er *for vide*, slik at det manntallsføres personer som, etter sigende, ikke har tilstrekkelig samisk forankring og kulturkompetanse. Debatter om dette foregår primært i sosiale media, men er i noen grad tatt opp i faglitteraturen. Eksempelvis har Ivar Bjørklund (2016a, 2016b) diskutert hvorvidt dagens innmeldingsregime kan gi en «utvannet» velgermasse og dermed usikkerhet med hensyn til hvorvidt Sametinget ivaretar samenes kollektive ferdigheter og interesser. Bjørklund (2016b) spurte om Sametinget kunne bli en «trojansk hest», og argumenterte slik: «De vide manntallsreglene åpner opp for mange interesser som ikke nødvendigvis er i samsvar med Sametingets formål og samisk språk ser etter hvert ut til å bli en salderingspost ved Sametingsvalgene.»

Det særskilte valgmanntallet som ble etablert som et definatorisk og registreringsmessig redskap for gjennomføring av sametingsvalg, er altså ikke uten utfordringer. I de følgende analysene tar vi opp tråden fra velgerundersøkelsen i 2013 (Pettersen, 2017) ved å undersøke noen holdninger til dette redskapet per 2017 – dels som sådan og dels sammenlignet med 2013, men først og fremst hvorvidt holdninger varierer mellom visse definerte velgergrupper.

Analyser

Kapittelet bygger på data fra velgerundersøkelsen ved sametingsvalget i 2017 (jf. kap. 1), og den tilsvarende undersøkelsen i 2013. Holdningene som utforskes er av to slag: til a) gjeldende kriterier for retten til å delta ved sametingsvalg i Norge, og til b) hvilke av visse grupper ikke-samer som bør kunne delta ved sametingsvalg *dersom* kriteriene for dette skulle endres slik at flere får denne retten. De sistnevnte spørsmålene bygger på forslag som, i større eller mindre grad, over tid har vært diskutert i offentligheten. Felles for disse mulige utvidelsene av kriteriene er at de bygger på ulike former for kulturell tilhørighet. Slike utvidelser vil dermed bety at de to andre kriterietypene som de Costa (2015) nevner – avstamning og selvdefinering – får mindre tyngde.

Holdninger blant alle manntallsførte i 2017 sammenlignet med i 2013

Vi begynner med å sammenligne de to holdningstypene blant alle de manntallsførte i 2017 med tilsvarende holdninger i 2013 – og da først synet på gjeldende innmeldingskriterier generelt (tabell 2.1).

Tabell 2.1 Holdninger til gjeldende kriterier for retten til å delta ved sametingsvalg i Norge (prosent), i 2013 og i 2017

	2013	2017
Kriteriene bør endres slik at flere kan melde seg inn	26	22*
Kriteriene er bra som de er	65	69
Kriteriene bør endres slik at færre kan melde seg inn	9	10
N (ikke vektet)	1353	1025

*Forskjellen er statistisk signifikant på femprosentnivå.

Spørsmål: «Det har vært en del debatt om kriteriene for å melde seg inn i Sametingets valgmanntall. Hva er din mening om disse kriteriene?». Spørsmålet var uten «Vet ikke» som svaralternativ. I 2013 og 2017 utgjorde oppgitt N henholdsvis 95 og 96 prosent av respondentene.

Tabellen viser i hovedsak små endringer fra 2013 til 2017. Flertallet støtter dagens kriterier, og blant dem som ønsker endring, er det flere som vil utvide kriteriene enn innsnevre dem. Godt og vel to tredeler av respondentene i 2017 (69 prosent) mener kriteriene er bra som de er. Dette er litt opp siden 2013, men endringen er ikke statistisk signifikant. Samtidig har det vært en svak, men statistisk signifikant *nedgang* i andelen som mener kriteriene bør endres slik at flere kan melde seg inn – fra om lag en fjerdedel til litt over en femtedel. Med andre ord kan det anes en holdningsendring i restriktiv retning. Andelen som mener kriteriene bør innsnevres ligger stabilt med om lag 10 prosent på begge tidspunkt.

I tabell 2.2 sammenlignes 2013- og 2017-holdningene til hvilke av visse grupper ikke-samer som bør kunne melde seg inn *dersom* innmeldingskriteriene skulle utvides. Oppsettet av de gitte gruppene benevnes både i tabellen og i det videre som innmeldingskvalifikasjonene «Ekteskap», «Samboerskap», «Foreldreskap», «Fellesskap», og «Bosatt i forvaltningsområdet»⁸ (se tabell 2.2 for en presis forklaring til hver kvalifikasjon). For hvert

8 Forvaltningsområdet består av kommuner hvor det er lovfestet visse rettigheter til å bruke samisk språk i gitte kontekster. I 2013 inngikk ti kommuner: Nesseby, Tana, Karasjok, Kautokeino,

av årene presenteres to resultatsett: ett for alle respondentene i utvalget, og ett for dem som faktisk ga uttrykk for at kriteriene bør utvides. Tallene betegner andelen som svarte «Ja» til å utvide med den aktuelle gruppen.

Tabell 2.2 Andeler som er positiv til at visse grupper ikke-samer bør kunne delta ved sametingsvalg dersom kriteriene for dette skulle endres slik at flere får denne retten (prosent), i 2013 og i 2017

	2013 - hele utvalget	2013 - kun de som vil utvide	2017 - hele utvalget	2017 - kun de som vil utvide
A) Ekteskap	45	79	42	73
B) Fellesskap	45	74	40*	67
C) Foreldreskap	33	61	28*	51*
D) Bosatt i forvaltningsområdet	29	55	23*	48
E) Samboerskap	25	53	22	47
Minste N (ikke vektet)	1335	332	1017	213

*Forskjellen er statistisk signifikant på femprosentnivå.

Spørsmål: «Dersom kriteriene for Sametingets valgmanntall skulle endres slik at flere får rett til å melde seg inn, synes du følgende grupper bør kunne melde seg inn?» For hver foreslått gruppe kunne respondenten svare «Ja», «Nei» eller «Vet ikke». Foreslåtte grupper var:

A) *Ekteskap* = ikke-samer som er gift/registrert partner med manntallsførte

B) *Fellesskap* = ikke-samer som opplever sterk tilknytning til den samiske befolkning ved at de har langvarig tilhørighet til et samisk miljø eller lokalsamfunn

C) *Foreldreskap* = ikke-samiske foreldre som har barn med manntallsførte

D) *Bosatt i forvaltningsområdet* = alle som er bosatt i en kommune i forvaltningsområdet for samisk språk

E) *Samboerskap* = ikke-samer som er samboende med manntallsførte

Tabell 2.2 viser først og fremst at to kvalifikasjoner skiller seg ut. På begge tidspunkter mente rundt 40–45 prosent av utvalget som sådan at henholdsvis *ekteskap* og *fellesskap* – forstått som sterk tilknytning til den samiske befolkningen ved langvarig tilhørighet til et samisk miljø eller lokalsamfunn – burde kvalifisere til innmelding. Det var lavere oppslutning om de tre andre foreslåtte kvalifikasjonene, hvorav samboerskap skårer lavest med vel 20 prosents oppslutning.

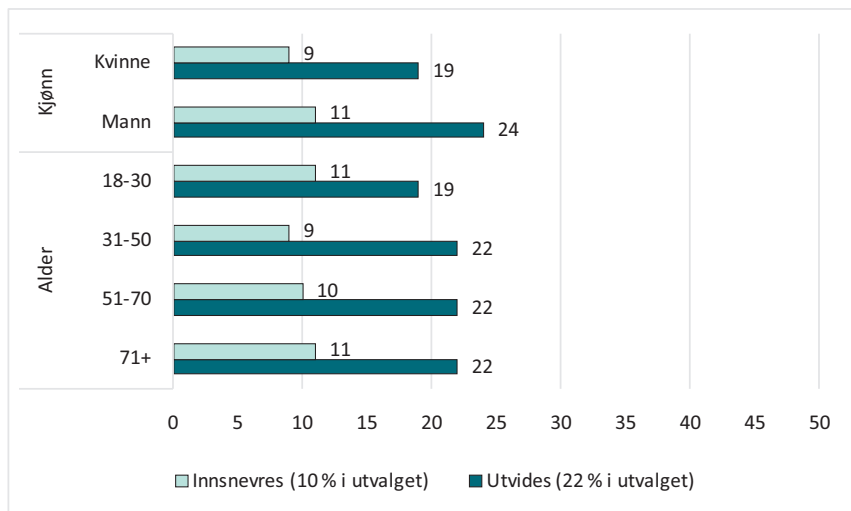
Hvis vi begrenser oss til å se på kun de som faktisk ga uttrykk for at innmeldingskriteriene *bør* endres slik at flere kan melde seg inn, blir de ulike andelene gjennomgående langt større. Rangeringen av de fem foreslåtte kvalifikasjonene er likevel den samme. I 2017 ville nesten tre fjerdedeler av dem som ville utvide kriteriene at dette skulle gjelde ekteskap, mens knapt halvparten mente at samboerskap skulle kvalifisere.

Porsanger, Kåfjord, Lavangen, Tysfjord, Snåsa og Røyrvik. I 2017 var også Hattfjelldal kommet med. Siden 2017-valget har også kommunene Tjeldsund, Hamarøy og Røros blitt med.

Tabell 2.2 bekrefter samtidig tendensen til en noe mer restriktiv holdning til kriterieutvidelse som anes i tabell 2.1: Alle de ikke-samiske innmeldingskvalifikasjonene får en noe lavere oppslutning i 2017 enn i 2013. Imidlertid er nedgangen ganske svak for de fleste av dem, og ikke alle endringene er statistisk signifikante.

Holdninger til innmeldingskriteriene generelt – blant ulike velgergrupper i 2017

For å undersøke om holdninger til valgmanntallets kriterier varierer med velgerkarakteristika, ser vi først på de generelle demografiske variablene kjønn og alder (figur 2.2), samt geografisk tilhørighet (figur 2.3). Deretter ser vi på tre utvalgte samiskrelaterte variabler (figur 2.4). Til slutt tar vi for oss partivalg (figur 2.5). I disse analysene konsentrerer vi oss om undersøkelsen fra 2017, men på noen utvalgte variabler går vi også nærmere inn på endringer fra 2013.

Figur 2.2 Holdninger til å innsnevre eller utvide gjeldende kriterier for retten til å delta ved sametingsvalg (prosent), etter kjønn og alder, 2017

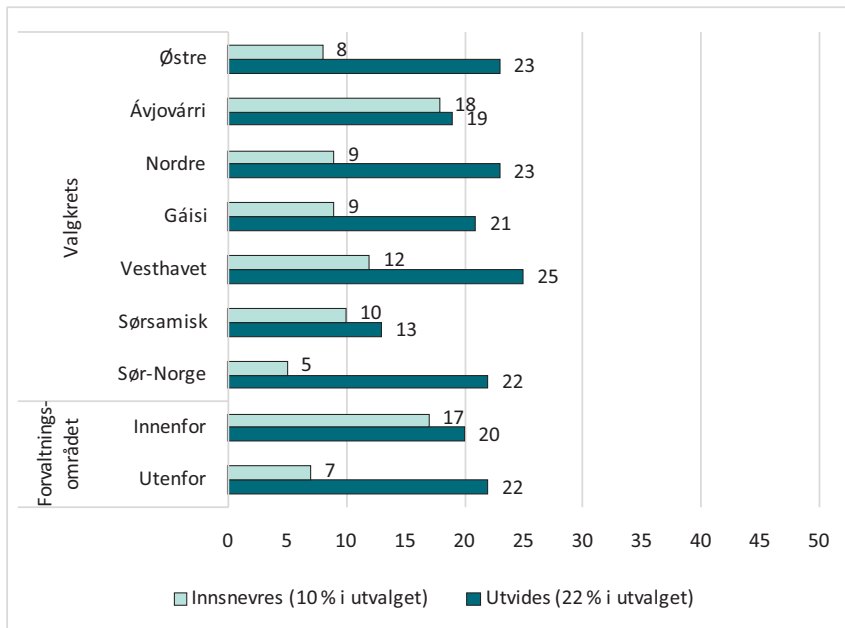
Se tabell 2.1 for den aktuelle spørsmålsformuleringen.

N (ikke vektet): kvinner 540; menn 485; 18-30 108; 31-50 350; 51-70 449; 71+ 118.

I utgangspunktet er det varierende grunnlag for å forvente holdningsforskjeller mellom ulike demografiske grupper. For kjønn er grunnlaget lite, men vi ser at menn er noe mer tilbøyelige enn kvinner til å ville

andre kriteriene slik at flere kan melde seg inn (24 versus 19 prosent). For alder vet vi at de eldre generasjonene er vokst opp i en tid med et annet samepolitisk klima, noe som kunne tenkes å ha betydning for synet på manntallskriteriene. Figur 2.2 viser imidlertid ingen vesentlige forskjeller mellom de aldersgruppene som vi har tatt for oss.

Hvor i landet man bor, kan også tenkes å påvirke holdningene. Det å inkludere personer med langvarig tilknytning til et samisk lokalsamfunn vil trolig være mest aktuelt i nord, og særlig i Indre Finnmark, som har de mest utpregede samiske lokalsamfunnene.⁹ Tilsvarende kan det virke mer nærliggende å inkludere ektefeller når paret bor i et tydelig samisk miljø. På den annen side kan det tenkes at det nettopp er i de mest utpregede samiske lokalsamfunnene at det er størst bekymring for «utvanning» av Sametinget.

Figur 2.3 Holdninger til å innsnevre eller utvide gjeldende kriterier for retten til å delta ved sametingsvalg (prosent), etter valgkrets og bosted i språkforvaltningsområdet, 2017

Se tabell 2.1 for den aktuelle spørsmålsformuleringen.

N (ikke vektet): Østre 151; Ávjovárri 174; Nordre 144; Gáisi 167; Vesthavet 108; Sørsamisk 73; Sør-Norge 208; innenfor språkforvaltningsområdet 289; utenfor 736.

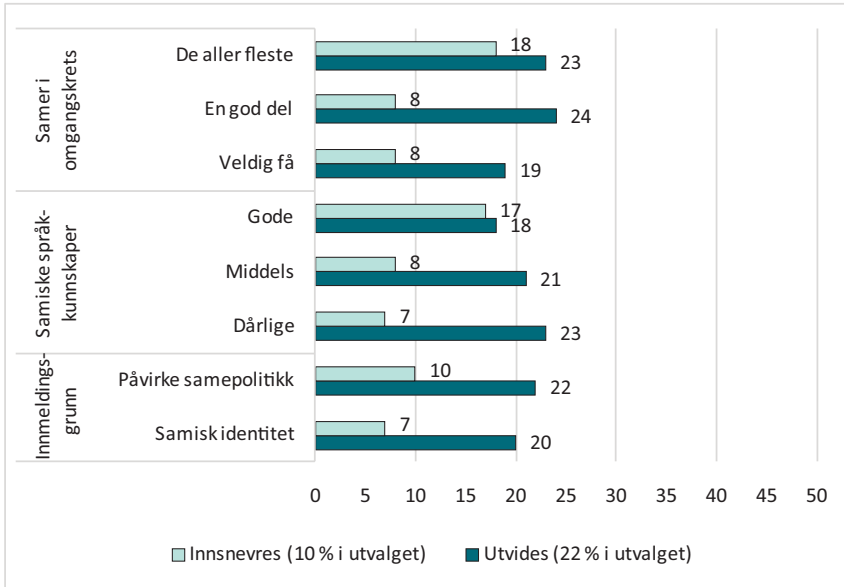
9 Et mulig mål på dette er såkalt *samepolitisk tetthet*, nemlig hvor stor andel antall innmeldte i Sametingets valgmanntall i et gitt område utgjorde av antall stemmeberettigede ved valget til Stortinget samme år (Pettersen, 2011).

I figur 2.3 presenteres først hvordan holdningene fordeler seg mellom valgkretsene, og deretter hvordan de fordeler seg mellom kommunene som er henholdsvis innenfor og utenfor det samiske språkforvaltningsområdet. For valgkretsene ser vi lite geografisk variasjon i andel som kan tenke seg *utvidede* kriterier, med unntak av sørsamekretsen hvor denne andelen er lavere.¹⁰ Derimot fremtrer klare geografiske skiller i ønsket om *strammere* kriterier: 18 prosent i Ávjovárri kunne tenke seg å innsnevre kriteriene, mot bare 5 prosent i Sør-Norge.

Det samme ser vi for kommunene innenfor språkforvaltningsområdet: her ville 17 prosent stramme inn, mot 7 prosent i resten av landet. Med andre ord var gruppene som ville utvide og innsnevre omtrent jevnstore både i Ávjovárri og språkforvaltningsområdet som helhet, men i resten av landet var det klart flere som ville utvide. I sum indikerer dette et geografisk skille primært mellom klart samiske lokalsamfunn og resten av landet.

De samiskrelaterte variablene i velgerundersøkelsen er av mange slag. I denne studien har vi valgt ut tre av dem: hovedmotivasjon for innmelding i valgmanntallet, omfanget av samer i ens daglige omgangskrets, samt samisk språkkompetanse. De to sistnevnte kan tenkes å indikere noe om hvor sterkt integrert man er i et samisk miljø. I så fall kan det være grunn til å vente lignende resultater som dem vi fant ovenfor om klart samiske lokalsamfunn, selv om samiske miljøer også finnes i ulike valgkretser og både i og utenfor språkforvaltningsområdet. Hovedmotivasjon for innmelding i manntallet er et annerledes aspekt. Her kan det være grunn til å tro at de som melder seg inn for å påvirke politikken har klarere politiske holdninger, og kanskje sterkere meninger om manntallet, enn de som melder seg inn for å uttrykke en samisk identitet. Resultatene er samlet i figur 2.4.

¹⁰ I sørsamekretsen er utvalget mindre, og beregningene dermed mer usikre. Kretsen skilte seg heller ikke ut på denne måten i 2013.

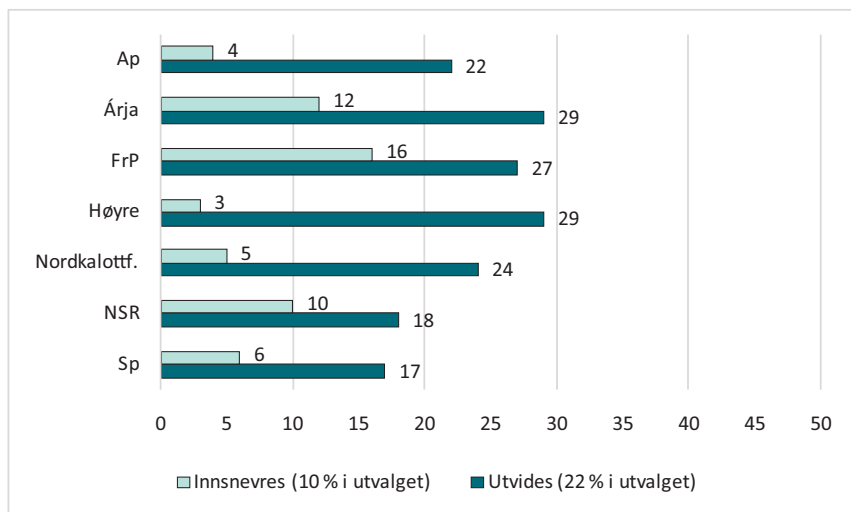

Figur 2.4 Holdninger til å innsnevre eller utvide gjeldende kriterier for retten til å delta ved sametingsvalg i Norge (prosent), etter samisk omgangskrets, samiske språkferdigheter og manntallsinnmeldingsgrunn, 2017

Se tabell 2.1 for spørsmålsformuleringen om manntallskriterier. Øvrige spørsmål: 1) «Blant dem du omgås daglig, vil du si at de aller fleste, en god del eller veldig få av dem er samer?» Det kunne krysses av for «De aller fleste», «En god del», «Veldig få» eller «Vet ikke»; sistnevnte er ikke med i figuren. 2) Språkkunnskaper er målt med en indeks som bygger på tre spørsmål: «Hvor godt snakker du selv samisk?», «Hvor godt leser du selv samisk?» og «Hvor godt forstår du muntlig samisk». Alle tre spørsmål har fire svaralternativer, fra ingen kunnskap til flytende. Verdiene på de tre spørsmålene er slått sammen, og vi har her skilt ut de tre høyeste verdiene som «gode», de tre laveste som «dårlige», og de fire midtkategoriene som «middels». 3) «Hva vil du si var den viktigste grunnen til at du meldte deg inn i Sametingets valgmanntall?» Svaralternativene var: «Å kunne påvirke samepolitikken», «Å gi uttrykk for en samisk identitet», «Å sikre at mine barn skal kunne få stemme», «En annen grunn er viktigere», samt «Vet ikke»; de tre sistnevnte er ikke tatt med. N (ikke vektet): de aller fleste 207; en god del 256; veldig få 539; gode språkkunnskaper 253; middels språkkunnskaper 236; dårlige språkkunnskaper 521; påvirke samepolitikk 374; samisk identitet 462.

Det første å legge merke til i figur 2.4 er at variablene *samer i omgangskretsen* og *samiske språkkunnskaper* gjenspeiler funnene for språkforvaltningsområdet i figur 2.3. Det var små forskjeller mellom gruppene i synet på *utvidelse* av manntallskriteriene, mens det å eventuelt *innsnevre* kriteriene først og fremst fikk tilslutning blant dem med gode språkkunnskaper og mange samer i omgangskretsen. Hovedmotivasjonen for innmelding i valgmanntallet hadde derimot mindre betydning for disse holdningene. Blant dem som oppga det å kunne påvirke samepolitikken som viktigste innmeldingsgrunn, var det likevel noen flere som ønsker å endre kriteriene – både ved å utvide og innsnevre dagens ordning.

Så til spørsmålet om holdninger til manntallsreglene skiller mellom de ulike partienes velgere. Som nevnt ovenfor har Arbeiderpartiet på flere tidspunkt tatt til orde for å utvide kriteriene, mens NSR har vært mer skeptiske til dette. Det er derfor grunn til å vente at dette spørsmålet skiller disse to partienes velgere. For andre partier kan eksempelvis Nordkalottfolkets politiske grunnlag – hvor vekten ligger på å representere den blandingen av folk som bor i nord – gi grunn til å anta at deres velgere heller vil utvide enn innsnevre manntallskriteriene.

Figur 2.5 Holdninger til å innsnevre eller utvide gjeldende kriterier for retten til å delta ved sametingsvalg i Norge (prosent), etter stemmegivning ved sametingsvalget 2017

Se tabell 2.1 for den aktuelle spørsmålsformuleringen. Tallene for NSR inkluderer også fellelista for NSR og Samefolkets parti i Østre krets.

N (ikke vektet): Ap 145; Årja 56; FrP 57; H 34; Nordkalottfolket 75; NSR 359; Sp 43.

Resultatene er presentert i figur 2.5. Vi understreker her at det må tas høyde for at tallene for de minste partiene bygger på færre respondenter og dermed blir mer usikre. Mens figuren viser klare forskjeller mellom partienes velgere både når det gjelder utvidelse og innsnevring, er forskjellene likevel ikke slik vi forventet. Spesielt gjelder dette en forholdsvis liten avstand mellom NSRs og Arbeiderpartiets velgere i synet på utvidelse. Videre ser vi at blant velgere til så vel Nordkalottfolket som Høyre, var det forholdsvis mange som ville utvide kriteriene og få som ville innsnevre. Fremskrittspartiet markerte seg ved å ha *både* forholdsvis mange

velgere som ville utvide kriteriene og mange som ville innsnevre dem. Ønsket om å utvide var svakest hos NSRs og Senterpartiets velgere, men alle partier hadde flere velgere som ville utvide enn innsnevre.

Holdningsendringer i utvalgte velgergrupper

I tabell 2.1 så vi at det har vært en svak nedgang i andelen som ønsker å utvide kriteriene, men at endringene i det store og hele er små. Endringen kan likevel ha vært større innenfor enkelte velgergrupper. I tabell 2.3 har vi valgt ut to forhold hvor vi fant forskjeller mellom ulike grupper i 2017-materialet, for en nærmere kartlegging av endringer over tid. Dette er *geografi*, definert som bosatt innenfor eller utenfor språkforvaltningsområdet, samt *partivalg*.

Tabell 2.3 Holdninger til gjeldende kriterier for retten til å delta ved sametingsvalg i Norge (prosent), etter bosted i språkforvaltningsområdet og stemmegivning, 2013 og i 2017

	Utvide 2013	Utvide 2017	Innsnevre 2013	Innsnevre 2017	N 2013	N 2017
Innenfor forvaltningsområdet	22	20	11	17	429	289
Utenfor forvaltningsområdet	27	22*	8	7	924	736
Ap	35	22*	5	4	224	145
Årja	22	29	6	12	108	56
FrP	44	27*	13	16	71	57
Høyre	37	29	6	3	49	34
Nordkalottfolket	34	24	6	5	66	75
NSR	17	18	8	10	344	359
Sp	26	17	5	6	43	43

*Forskjellen er statistisk signifikant på femprosentnivå.

Se tabell 2.1 for den aktuelle spørsmålsformuleringen. Tallene for NSR inkluderer også fellelista for NSR og Samefolkets parti i Østre krets.

Tabell 2.3 viser for det første at de geografiske forskjellene har endret karakter. Utenfor språkforvaltningsområdet er det blitt færre som ønsker å *utvide* kriteriene, slik at forskjellen mellom manntallsførte innenfor og utenfor området er mindre i 2017 enn den var i 2013. For ønsket om å *innsnevre* kriteriene er derimot forskjellene blitt større ved at innenfor forvaltningsområdet er ønsket om innsnevring blitt sterkere. Denne økningen er så vidt ikke statistisk signifikant. Det er likevel slik

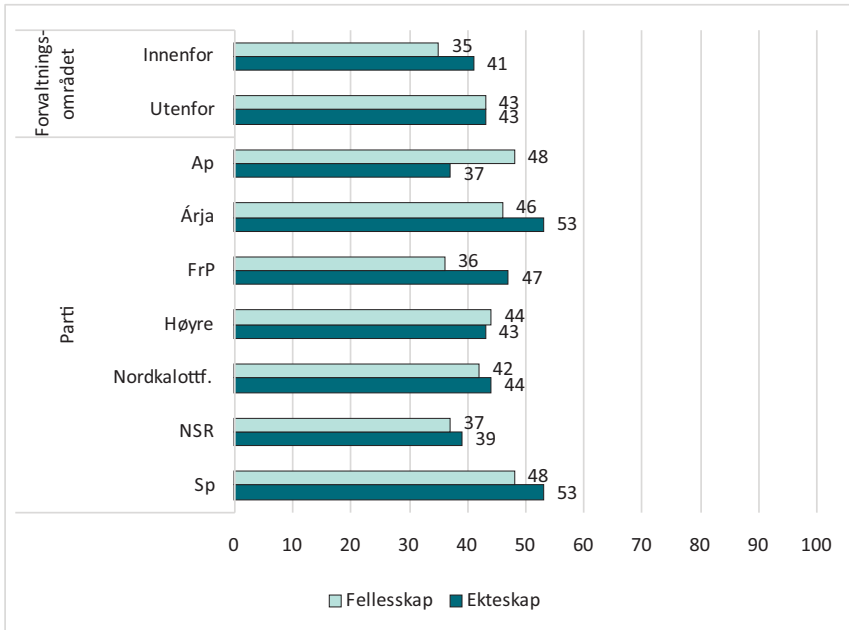
at forskjellen som vi også så i figur 2.3 – 17 prosent i forvaltningsområdet ønsket en innsnevring i 2017, mot 7 prosent utenfor – er statistisk signifikant. I 2013 var forskjellen mellom de to områdene ubetydelig.

Tabell 2.3 viser videre at det også blant partienes velgere har skjedd endringer. For ønske om innsnevring er ingen av endringene statistisk signifikante, men for ønske om utvidelse var partiforskjellene klart mindre i 2017 enn de var ved valget i 2013. I 2013 var det iøynefallende hvordan holdninger til manntallskriteriene varierte med stemmegivning. Per 2017 er ønsket om utvidelse blitt svekket der det var sterkest i 2013, særlig i Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet. Siden Arbeiderpartiet gikk tilbake ved dette valget, kunne man ha ventet at de gjenværende velgerne hadde en mer partitypisk profil – men vårt materiale viser altså noe annet. Blant NSRs velgere er det derimot ingen endring mellom de to valgene, og partiforskjellene – og særlig avstanden mellom hovedkonkurrentene NSR og Ap – er dermed blitt mindre skarpe.

Holdninger hos utvalgte velgergrupper til to eventuelle nye innmeldingskvalifikasjoner

De to forholdene som over tid oftest har blitt løftet frem som mulige grunner til å kunne bli inkludert i Sametingets valgmanntall i Norge, er *ekteskap* – det å være gift/registrert partner med en manntallsført, og *felleskap* – det å oppleve sterk tilknytning til den samiske befolkning ved å ha langvarig tilhørighet til et samisk miljø eller lokalsamfunn. Som vist i tabell 2.2 er det også dette som størst andeler av de manntallsførte kan tenke seg som eventuelle nye innmeldingskvalifikasjoner. I den foreliggende studien ser vi derfor litt nærmere på hvordan holdningene til å åpne opp for akkurat disse to kategoriene av ikke-samer, varierer hos de samme to velgergruppene som vi studerte ovenfor (tabell 2.3), altså én gruppe konstituert ut fra geografi (innenfor vs. utenfor språkforvaltningsområdet) og én gruppe konstituert ut fra stemmegiving ved siste sametingsvalg. Resultatene presenteres i figur 2.6.

Figur 2.6 viser at blant velgerne henholdsvis i eller utenfor språkforvaltningskommunene, er det små forskjeller i synet på de to innmeldingskvalifikasjonene. Det er likevel et unntak: De som bodde innenfor

Figur 2.6 Andeler som er positiv til innmeldingskvalifikasjonene ekteskap og fellesskap (prosent), etter bosted i språkforvaltningsområdet og stemmegivning, 2017

Se tabell 2.2 for den aktuelle spørsmålsformuleringen.

Minste N (ikke vektet): innenfor 292; utenfor 736; Ap 145; Árja 54; FrP 56; H 34; Nordkalottfolket 76; NSR 362; Sp 43.

området var noe mindre tilbøyelige til å godta fellesskap som kvalifikasjonskriterium. Holdningsforskjellene er også relativt små blant de ulike partienes velgere. Når begge kvalifikasjonene ses under ett, var likevel NSR-velgerne mer skeptiske til å åpne for disse kategoriene av ikke-samer. Jevnt over vurderte de fleste velgergruppene de to kriteriene omtrent likt, men Ap-velgerne var klart mer positive til fellesskap som kriterium enn til ekteskap, mens det var omvendt i FrP.

Diskusjon

I det store og hele viser velgerundersøkelsene fra 2013 og 2017 et relativt ensartet bilde når det gjelder velgernes syn på kriteriene for retten til å delta ved sametingsvalg i Norge. På begge tidspunkt var rundt to tredeler fornøyd med gjeldende manntallskriterier, og blant dem som ønsket endring, var det flere som ville utvide enn innsnevre kriteriene. Blant fem

foreslåtte potensielle nye innmeldingskvalifikasjoner knyttet til kulturell tilhørighet var det størst oppslutning om alternativene *ekteskap* med en manntallsført, og *fellesskap* gjennom langvarig tilknytning til et samisk miljø. Fra 2013 til 2017 så vi en svak holdningsendring i restriktiv retning, med noe mindre ønske om å utvide kriteriene slik at flere kan melde seg inn, og noe lavere tilslutning til visse mulige utvidelseskriterier. Dette rokker likevel ikke ved hovedinntrykket av et nokså stabilt holdningsmønster.

Samtidig fant vi at stabilitet på overflaten dekker over noen endringer innen enkelte grupper. Én endring gjelder spørsmålet om å eventuelt utvide kriteriene. Mens de ulike partienes velgergrupper her skilte seg fra hverandre i 2013, var disse forskjellene krympet i 2017. Særlig hadde oppslutningen om å utvide kriteriene falt blant Arbeiderpartiets velgere, slik at avstanden til NSR-velgerne ble mindre. Et annet funn er at det i 2017 var skjedd en dreining mot at det i første rekke var de med ulike former for sterk samisk tilknytning som ønsket innsnevring. Slik tilknytning knyttes da an til en eller flere av faktorene a) å være bosatt innenfor språkforvaltningsområdet, b) å være bosatt i Ávjovárri valgkrets, c) å ha mange samer i omgangskretsen, samt d) beherske samisk språk. I sum synes altså synet på manntallskriteriene å ha blitt noe mindre av et partipolitisk skille, og noe mer av et spørsmål om tilknytning til et samisk miljø.

Endringene som avdekkes kan trolig ha noe å gjøre med at den offentlige debatten om manntallsreglene har hatt ulikt fokus over tid. Vi har ikke gjennomført noen systematisk analyse av innholdet i denne debatten, men det er grunn til å tro at manntallsholdninger dels formes av hvilke tema som på gitte tidspunkt løftes frem i og/eller frontes i offentligheten. Eksempelvis var det før valget i 2013 flere medieoppslag hvor talspersoner for Arbeiderpartiet argumenterte for å utvide kriteriene (jamfør sitatet fra Kappfjell ovenfor), mens representanter for NSR var mer tilbakeholdne. Ved det neste valget, i 2017, var det mer offentlig oppmerksomhet rundt bekymringer om at (for) vide grenser for manntallsinnskrivning kunne føre til et sameting som i mindre grad ivaretok samiske kjerneinteresser, inkludert det samiske språket.

Folks oppfatninger om manntallskriteriene kan altså være preget av aktuell debatt, og alle har ikke nødvendigvis like dypt rotfestede

holdninger til saken. Dette er velkjent fra opinionsforskningen. For eksempel har John Zaller (1992) pekt på at folk sjelden har ferdiglagde holdninger til alle mulige saker. Få av oss kan hente frem ferdigskrevne svar fra en skuff i hjernen når vi svarer på spørreundersøkelser. Vi må ofte konstruere holdninger på sparket i det vi konfronteres med gitte spørsmål. Da trekker vi gjerne veksler på argumenter som allerede er langt framme i bevisstheten – eksempelvis slike som har vært i mediebildet. Hvis det er slik at mediedebatten – og dermed debatten ute blant folk – skiftet fokus fra det å ha «skillelinje midt i ektesenga» før valget i 2013, til idéer om «Sametinget som trojansk hest» før valget i 2017, kan dette ha betydning for svarene om manntallskriteriene i de to velgersurveyene. På den annen side skal vi ikke overdrive slike mulige effekter. Som nevnt er de fleste tilfredse med kriteriene, og de samlede endringene fra 2013 til 2017 var begrensede.

Sametingets valgmanntall er først og fremst etablert som et redskap for å knytte den enkelte same til Sametinget som folkevalgt institusjon og således vise «hvem som kan utøve makt på en noenlunde representativ og legitim måte på vegne av den samiske befolkningen» (Bjerkli & Selle, 2015, s. 25). Eventuelle endringer i gjeldende kriterier for retten til innføring i dette manntallet, vil i seg selv ikke endre på denne forbindelsen – det være seg utvidelser som medfører at ikke alle innmeldte er samer slik dagens kriterier definerer dette, eller innsnevring som medfører at noen som oppfatter seg selv som same, avskjæres fra å melde seg inn. Sameetingets valgmanntall er uansett nettopp dét: et *valg*manntall, og ikke et manntall over alle samer.

I løpet av de par-tre første årene etter valget i 2017, har selve valgmanntallskriteriene i liten grad vært gjenstand for offentlige ordskifter. Derimot har debatter knyttet til Sametingets behandling av to saker som begge berører eventuell registrering av samisk etnisitet i offentlige registre til bruk i samisk helseforskning (Sametinget, 2018, 2019), implisitt vist at mens det å registerfeste informasjon om samisk tilhørighet for noen vurderes som selvsagt og kunnskapsfremmende, er dette for andre ennå i dag forbundet med prinsipiell skepsis og/eller personlig utrygghet. Dette indikerer at det registerbaserte valgregskap som Sametingets valgmanntall nå har vært i om lag 30 år, kan hende ikke oppleves som

fullt så ukomplisert som man kunne anta – selv uten å blande inn eventuelle endringer i den ene eller andre retning? Sametingets valgmanntall er uansett en sentral faktor for og i moderne samepolitikk. Både dets utforming og dets oppslutning vil derfor også i fremtida være vesentlige tema for videre utforskning.

Én tilnærming til slik utforskning vil være å videreføre analyser av holdninger til manntallskriteriene i kommende velgerundersøkelser. I tillegg kan det være aktuelt å supplere disse med kvalitative studier hvor siktemålet er å gå dypere inn i tankegang og begrunnelser som ligger bak ulike holdninger til manntallskriteriene. Et annet moment er at det ligger i velgerundersøkelsenes natur at de er avgrenset til allerede manntallsregistrerte samer. For å få kunnskap om synspunkter og posisjoner blant mennesker med samisk tilknytning som av ulike grunner *ikke* er innmeldt i Sametingets valgmanntall, må nødvendige data innsamles på annet vis. I neste kapittel følger et eksempel i så måte, nemlig en analyse som er basert på kvalitative intervjuer med ulike kategorier av ikke-registrerte.

Referanser

- Aslaksen, E. (2012, 28. oktober). – Harald Hårfagre kunne stått i samemanntallet. *NRK Sápmi*. <https://www.nrk.no/sapmi/vil-apne-sametinget-for-ikke-samer-1.8375257>
- Aubert, V. (1978). *Den samiske befolkning i Nord-Norge*. Statistisk sentralbyrå.
- Berg-Nordlie, M. (2015). Representativitet i Sápmi. Fire stater, fire tilnærminger til inklusjon av urfolk. I B. Bjerkli & P. Selle (Red.), *Samepolitikkenes utvikling* (s. 388–418). Gyldendal Akademisk.
- Bjerkli, B. & Selle, P. (2015). Den samepolitiske utviklingen etter århundreskiftet. I B. Bjerkli & P. Selle (Red.), *Samepolitikkenes utvikling* (s. 15–39). Gyldendal Akademisk.
- Bjørklund, I. (2016a). «Er ikke blodet mitt bra nok?» Om etniske konstruksjoner og identitetsforvaltning i Sápmi. *Nytt norsk tidsskrift*, 33(1–2), 8–20. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2016-01-02-02>
- Bjørklund, I. (2016b, 29. november). Sametinget – en trojansk hest? [Leserinlegg]. *Sáogat*. <https://www.sogat.no/mening/sametinget-en-trojansk-hest/19.5547>
- Cornell, S. (2015). Processes of Native nationhood: The Indigenous politics of self-government. *International Indigenous Policy Journal*, 6(4). <https://doi.org/10.18584/iipj.2015.6.4.4>

- de Costa, R. (2015). States' definitions of Indigenous peoples. I M. Berg-Nordlie, J. Saglie & A. Sullivan (Red.), *Indigenous politics: Institutions, representation, mobilisation* (s. 25–60). ECPR Press.
- Forskrift om valg til Sametinget. (2008). *Forskrift om valg til Sametinget* (FOR-2008-12-19-1480). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2008-12-19-1480>
- Guttorm, K. A. & Rasmus, J. (2013, 7. april). Vil ha ektefeller i valgmanntallet. *NRK Sápmi*. <https://www.nrk.no/sapmi/vil-ha-ektefeller-i-valgmanntallet-1.10976461>
- Hansen, L. I. & Evjen, B. (2008). Kjært barn – mange navn. Om forskjellige betegnelser på den samiske befolkningen i Nordland gjennom århundrene. I B. Evjen & L. I. Hansen (Red.), *Nordlands kulturelle mangfold. Etniske relasjoner i historisk perspektiv* (s. 17–46). Pax.
- Hansen, L. I. & Olsen, B. (2004). *Samenes historie fram til 1750*. Cappelen Akademisk.
- NOU 1984: 18. (1984). *Om samenes rettsstilling*. Justisdepartementet.
- Ot.prp. nr. 33 (1986–87). *Om lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)*. Justis- og politidepartementet.
- Pettersen, T. (2011). Valgmanntall og valgdeltakelse 1989–2009: Grunnlag, utvikling og hovedtendenser. I E. Josefsen & J. Saglie (Red.), *Sametingsvalg. Velgere, partier, medier* (s. 56–84). Abstrakt.
- Pettersen, T. (2017). Hvem skal med? Holdninger til kriteriene for registrering i sametingenes valgmanntall i Norge og Sverige. I E. Josefsen, U. Mörkenstam, R. Nilsson & J. Saglie (Red.), *Ett folk, ulike valg. Sametingsvalg i Norge og Sverige* (s. 147–177). Gyldendal Akademisk.
- Pulk, Å. & Rasmus, J. (2013, 3. april). Testet Sametingets valgmanntall. *NRK Sápmi*. <https://www.nrk.no/sapmi/ikke-same-i-sametingsvalgmanntall-1.10971949>
- Sameloven. (1987). *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold* (LOV-1987-05-12-56). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1987-06-12-56>
- Sametinget. (1990). *Sametingets plenum. Møtebok 1/90, Sak 15/90*.
- Sametinget. (1995). *Sametingets plenum. Møtebok 3/95, Sak 31/95*.
- Sametinget. (1997). *Sametingets plenum. Møtebok 1/97, Sak 5/97*.
- Sametinget. (2001). *Sametingets valgregelutvalg. Rapport av 30.09.01*. Karasjøk.
- Sametinget. (2018). *Etiske retningslinjer for samisk helseforskning. Plenumssak 68/18, 06.12.18*. <https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2018029312&dokid=834916&versjon=4&variant=P&>
- Sametinget. (2019). *Etiske retningslinjer og kollektiv samtykke innenfor samisk helseforskning. Plenumssak 23/19, 05.06.19*. <https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2019012947&dokid=875235&versjon=5&variant=P&>
- Selle, P., Pettersen, T., Josefsen, E., Rasch, B. E. & Oskal, N. (2007). *Ny valgordning til Sametinget. Fagutvalgets rapport 4. april 2007*. Sametinget.

<https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2007016979&dokid=97940&versjon=26&variant=A&>

Valkonen, J., Valkonen, S. & Koivurova, T. (2017). Groupism and the politics of indigeneity: A case study on the Sámi debate in Finland. *Ethnicities*, 17(4), 526–545. <https://doi.org/10.1177/1468796816654175>

Zaller, J. R. (1992). *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge University Press.